

СТАНОВИЩЕ

**От: доц. дн Манол Николов Манолов, преподавател в Катедра
„Психология“ на ПУ „Паисий Хилендарски“**

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“, област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление: 3.2. Психология, научна специалност: Педагогическа и възрастова психология.

Автор на дисертационния труд: Йордан Димитров Аврамов

Тема на дисертационния труд: „ВЗАИМОРЪЗКИ МЕЖДУ ДУХОВНО-ЕКЗИСТЕНЦИАЛНОТО БЛАГОПОЛУЧИЕ, УДОВЛЕТВОРЕНОСТТА ОТ ЖИВОТА И ПРОЯВИТЕ НА АЛТРУИЗЪМ“

Научен ръководител: доц. дн Стоил Любенов Мавродиев

Получени материали: дисертация, автореферат, автобиография

Основание: . Основание за представяне на становището: участие в състав на Научно жури за защита на дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор“, съгласно Заповед на Ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград.

I. Представяне на докторанта, структура и значимост на докторската дисертация

Йордан Димитров Аврамов е докторант в докторска програма „Педагогическа и възрастова психология“ при Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград. Роден е на 4 януари 1979 г. и притежава задълбочена професионална подготовка в областта на богословието, психологията и психологическото консултиране. Неговият образователен и професионален път представлява своеобразно сливане на богословското знание с психологическата наука, което намира пряко отражение в избраната от него изследователска тема, разглеждаща взаимоотношенията между духовно-екзистенциалното благополучие, удовлетвореността от живота и проявите на алтруизъм.

Аврамов е завършил богословие в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, както и Софийската духовна семинария, където се е формирал личност с

дълбок интерес към въпросите за смисъла на живота, ценностите и човешкото развитие. В допълнение към богословската си подготовка, той е придобил магистърска степен по психология от ЮЗУ „Неофит Рилски“, като обучението му е обхващало широк спектър дисциплини – от когнитивна психология и психология на личността до клинична и консултативна психология. От 2019 г. развива и практическа дейност като психолог-консултант, а от 2020 г. води частна практика.

В професионален план, Аврамов е служител на Неврокопската света митрополия, където изпълнява служение като свещенослужител от 2007 г. насам. Тази дългогодишна дейност в религиозната общност, съчетана с психологическа квалификация, му осигурява уникална перспектива върху връзката между вярата, екзистенциалните преживявания и психичното благополучие на съвременния човек.

Дисертацията на Йордан Димитров Аврамов, е добре концептуализирана и систематично изградена научна разработка. Състои се от 208 стандартни страници и е структурирано в ясно очертани теоретични и емпирични части, съдържащи три основни глави. Изложението е допълнено с 38 таблици, 8 фигури и библиография от 233 източника, което свидетелства за задълбочеността и широтата на изследователския обхват. Конструирането на дисертацията следва логиката на научния анализ – от аргументирана теоретична рамка и задълбочен преглед на литературата, през ясно дефиниран изследователски дизайн, до обстойно представени и интерпретирани резултати.

Темата на изследването е съвременна, интердисциплинарна и стратегически значима, като обхваща едновременно психологията на благополучието, религиозната психология и социалнопсихологичните аспекти на алтруизма. Значимостта на разработката се откроява особено силно в контекста на актуалната обществена необходимост от разбиране на ресурсите за справяне с екзистенциални кризи и за укрепване на психичното здраве чрез духовни и нравствени опори. Това я прави релевантна както за академичните среди, така и за практиката в сферата на консултативната психология, психичното здраве и образованието. Следва да се маркира, че дисертацията е особено значима и в период на широк обществен конфликт относно включването на Религиозно обучение в училище.

Изборът на темата е обоснован с оглед на националния културно-религиозен контекст – изследването се фокусира основно върху православното християнство като най-разпространено в България, но изводите и използваният инструментариум са приложими и в по-широк културен контекст. Дисертационният труд успешно интегрира

богословска, философска и психологическа перспектива, като по този начин демонстрира изследователска зрялост, аналитичен синтез и концептуално новаторство.

Отделен акцент заслужава прилагането на множество психометрично валидирани инструменти, сред които кратка версия на въпросника за психично благополучие на К. Риф, въпросника на Динър за удовлетвореност от живота, SWBS на Палуциан и Елисън за духовно благополучие и адаптирана скала на Ясин за измерване на нагласи към алтруизъм. Прецизното приложение на тези инструменти и отчетените статистически резултати подкрепят структурната цялост и научната стойност на труда.

II. Научна значимост на разработвания и изследван проблем

Изследователският проблем, който разглежда Йордан Димитров Аврамов е научно актуален и стратегически важен в контекста на съвременните психосоциални предизвикателства. В условията на нарастваща екзистенциална несигурност, социална изолация, загуба на смисъл и морални ориентири, нуждата от задълбочено изследване на ресурсите за вътрешна устойчивост и психично здраве става все по-належаща. Именно тук духовността и алтруистичното поведение се проявяват като значими психологически ресурси, които могат да бъдат разглеждани както в теоретичен, така и в приложен аспект.

Научната значимост на проблема се потвърждава и от неговата недостатъчна разработеност в български контекст. Докторантът с основание отбелязва, че докато в англоезичната научна литература въпросите за психологията на религията, духовността, екзистенциалната ориентация и връзката им с психичното здраве са предмет на задълбочени изследвания, в България тези теми остават периферни и слабо представени. Съществуващите публикации (Иванова & Божинова, 2017; Цветков, 2018; Стаматов & Сарийска, 2023) са ограничени както по обхват, така и по дълбочина на анализа. Настоящото изследване се явява своеобразна компенсация на този дефицит и допринася за създаване на устойчива концептуална рамка в областта на духовно-психологическото изследване на личността.

На концептуално равнище, докторантът прави важна стъпка, като предлага холистичен подход към духовно-екзистенциалното благополучие, третирайки го не само като резултат от религиозна вяра, но и като проявление на дълбока свързаност със себе си, другите, природата и трансцендентното. Това обединява две традиционно разделяни парадигми – екзистенциалната психология (Франкъл, Мей, Ялом) и религиозната психология (Палуциан, Елисън, Уонг), което е иновативен ход в научната литература, особено в българската академична среда. Докторантът не просто прави компаративен

преглед, а предлага синтез, в който духовността не е редуцирана до набор от религиозни практики, а се разглежда като същностен екзистенциален ресурс.

Научната значимост проличава и в интегрирането на алтруизма като поведенчески показател, чрез който се проявява вътрешната свързаност и удовлетвореност от живота. Отчитайки двупосочната връзка между алтруистичното поведение и психичното благополучие, авторът аргументирано показва, че алтруизмът не е просто социално желателна нагласа, а активен елемент в конструирането на смисъл, себевъзприемане и устойчивост на личността.

От друга страна, проблемът има и дълбока философска и антропологична стойност. В дисертацията се прави убедителен опит да се отговори на въпроси като: Какво означава да живеем пълноценно? Каква е ролята на вярата и принадлежността към духовна общност за психичното здраве? И как алтруизмът допринася за интеграцията между вътрешния свят и социалната реалност? Тези въпроси имат както теоретично, така и културно и социално значение, тъй като адресират дълбоки дефицити в съвременната постсекуларна реалност, характеризираща се с морална фрагментация, психична дезориентация и дефицит на ценностови рамки.

III. Основни акценти на дисертационния труд, научна интерпретация на автора .

Дисертационният труд поставя в центъра на своята научна конструкция три взаимосвързани и дълбоко човешки измерения на личността – духовно-екзистенциалното благополучие, удовлетвореността от живота и проявите на алтруизъм. Поставен е акцент върху теоретичното дефиниране, обосноваване и концептуално синтезиране на тези три конструкта, като авторът умело съчетава философски, психологически и богословски перспективи в създаването на холистична рамка за разбиране на човешкото благополучие.

Едно от съществените достойнства на труда е начинът, по който докторантът изгражда концепцията за духовно-екзистенциално благополучие като интегрален конструкт. Той излиза извън обичайните опозиции между религиозно и секуларно, субективно и нормативно, като предлага модел, в който благополучието се мисли едновременно като преживяване на свързаност с трансцендентното (вяра, надежда, любов) и като феномен на екзистенциална осъзнатост, вътрешна хармония и съгласуваност с битието. Изключително ценен е акцентът върху това, че духовното благополучие не се свързва непременно с догматична религиозност, а с по-дълбоко чувство за принадлежност, смисъл и участие в „живота като дар“. Тази интерпретация е в синхрон с разгръщаните в хуманистичната и екзистенциалната психология идеи за „върховете

преживявания“, както и с религиозни концепции за трансцендентна целесъобразност на живота.

Вторият основен акцент е поставен върху понятието за удовлетвореност от живота – не само като моментна емоционална оценка, а като стабилен показател за екзистенциална целенасоченост и интеграция на личността. Авторът прави прецизна диференциация между хедонистичното и евдемонистичното разбиране за щастие, обосновавайки, че истинската удовлетвореност се изгражда върху осъзната ценностна йерархия, реализирана през връзки с другите, себеутвърждаване и придаване на смисъл. В този контекст, използването на модела на К. Риф за психично благополучие е напълно адекватно, тъй като включва именно измерения като себеприемане, личностен растеж, автономия, позитивни взаимоотношения и цел в живота.

Третата опора на дисертационния модел е феноменът на алтруизма. Авторът го разглежда не като противоположност на егоизма, а като висша форма на личностна изява, при която индивидът надхвърля себе си и участва в изграждането на общото добро. Това разбиране е в пълно съзвучие с позитивната психология, както и с класически трудове върху моралната мотивация. Специален принос е направен чрез използването на скалата на Ясин за измерване на личностната нагласа към алтруизъм, което дава възможност да се разкрият фините различия между условен и безусловен алтруизъм – концептуално и емпирично.

Научната интерпретация на автора е последователна, философски и психологически обоснована, и преминава отвъд повърхностното описание на изследваните конструкции.

IV. Изследователски дизайн и резултати от психологическото изследване

Изследователският дизайн, който е използван е структуриран последователно и е подчинен на ясно формулирани цели, хипотези и задачи, които са съобразени с основния проблем – изследване на връзките между духовно-екзистенциалното благополучие, удовлетвореността от живота и проявите на алтруизъм. Методологията съчетава количествени подходи, основани на стандартизирани инструменти, с цел постигане на висока степен на надеждност и валидност на резултатите.

Основната цел на изследването е да се анализира връзката между духовното благополучие, удовлетвореността от живота и алтруизма при възрастни лица с различна религиозна принадлежност – от активно вярващи до нерелигиозни. От тази цел произтичат шест изследователски хипотези, които включват очаквания за полови и

възрастови различия, корелации между изследваните променливи, както и за техния предиктивен потенциал. Така изследването обединява както описателен, така и аналитичен компонент.

Изследваната извадка включва 298 лица на възраст между 18 и 79 години, с приблизително равномерно полово разпределение. Участниците са избрани чрез случаен подбор и обхващат широк спектър от религиозни убеждения, което осигурява добри условия за сравнение между групи с различна духовна ангажираност.

Изследователският инструментариум е концептуално издържан и психометрично обоснован. Той включва – Скала за психично благополучие; Въпросник за удовлетвореност от живота; Скала за духовно благополучие – разделена на две подскали (религиозно и екзистенциално благополучие); Въпросник за алтруизъм – разделен на безусловен и условен алтруизъм. Включена е и авторска анкета, съставена от 8 въпроса, ориентирани към вътрешните нагласи на респондентите относно вяра, морални преценки и отношение към другите.

Психометричните показатели на всички инструменти са в допустими и добри граници, което осигурява надеждност на събраните данни.

Резултатите показват отсъствие на статистически значими разлики между половете по основните показатели за психично и духовно благополучие, както и удовлетвореност от живота. Въпреки това, се наблюдава значима разлика в нивата на условен и цялостен алтруизъм, като жените показват по-високи резултати от мъжете ($p < 0.05$), докато по безусловния алтруизъм разликата не е значима.

Анализите показват значима разлика в религиозното благополучие, като по-възрастната група (41–79 г.) демонстрира по-високи нива в сравнение с по-младата (18–40 г.). По останалите променливи няма значими възрастови различия, което сочи към стабилност на психичното и екзистенциалното благополучие през възрастовите етапи, но същевременно и към потенциално натрупване на религиозна идентичност с възрастта.

Установени са значими положителни корелации между духовното благополучие, психичното благополучие, удовлетвореността от живота и алтруизма. Това потвърждава основната изследователска хипотеза за наличието на тясна връзка между вътрешните ресурси на личността и социално-поведенческите ѝ прояви.

Духовното благополучие се установява като значим предиктор на удовлетвореността от живота и алтруистичното поведение. Отделно, алтруизмът също предсказва нивата на психично благополучие, което показва, че добротворството не е

само следствие от личностни характеристики, но и ресурс, който обратно усилва вътрешното състояние на човека.

Анализите са извършени с помощта статистически софтуер, както и са ползвани релевантни на целите и задачите анализи.

V. Научно-приложни приноси на докторската дисертация

Дисертационният труд на Йордан Димитров Аврамов представлява съществен принос към научното знание в областта на психологическата наука. Приносите му могат да бъдат разгледани както в теоретичен, така и в приложен план, с акцент върху иновацията на концептуалния синтез, оригиналността на емпиричното изследване и възможността за практическа трансляция на резултатите. Като се солидаризирам се напълно с посочените от Йордан Аврамов приноси.

Авторът формулира оригинално определение за духовно-екзистенциално благополучие, основано на интеграцията между екзистенциалната философия, позитивната психология и християнската богословска антропология. Така се създава нов концептуален модел, в който духовността не е редуцирана до ритуалност или вяра в надприродното, а се разглежда като вътрешно преживяване на смисъл, свързаност, покой и приобщеност към цялото битие.

Направен е задълбочен критичен анализ на съвременните парадигми за психично благополучие, при който авторът умело свързва компонентите от модели като този на Каръл Риф и Селигмановия PERMA-модел с религиозно-ценностни структури на личността. Така се демонстрира иновативно мислене в посока надхвърляне на хедонистичните и редуccionистки разбирания за щастие.

Включването на алтруизма като централен психологически показател се интерпретира не просто като социална добродетел, а като трансцендентен ресурс за личностна реализация и вътрешно благополучие. Това отразява теоретичен принос към разбирането на просоциалното поведение в контекста на духовната личностова идентичност.

Постигната е значима адаптация и първично психометрично валидиране на скала за измерване на нагласите към алтруизъм в българска културна среда – с ясно разграничени компоненти: безусловен и условен алтруизъм. Това е оригинален принос, който може да бъде използван както в академични, така и в приложни цели.

Докторантът установява редица значими корелации между духовното благополучие, удовлетвореността от живота и различните форми на алтруистично

поведение, които потвърждават хипотезата за системна взаимозависимост между вътрешния свят на личността и нейното социално функциониране.

Доказан е предиктивният характер на духовното благополучие върху нивата на психично здраве и алтруистично поведение – резултат с висока практическа стойност, който може да се приложи в психотерапевтични, педагогически и духовно-пасторални интервенции.

Установени са полови и възрастови различия в изследваните показатели, които дават основа за по-прецизни подходи при работа с различни възрастови и полови групи в консултативна и образователна практика.

Резултатите от изследването имат пряко приложение в сферите на психологическото консултиране, духовната подкрепа, образованието по ценности, както и в програми за развитие на просоциално поведение. Трудът може да служи като основа за разработване на интервенции, насочени към укрепване на смислопораждащи ресурси, включително в кризисна терапия и превенция на депресивни състояния.

Изследването предлага основа за създаване на програми за духовно-психологическа рехабилитация, които могат да бъдат полезни в социалната работа, капеланските служби, училищната психология и психиатричната подкрепа.

VI. Становище и препоръки

Настоящата дисертация на Йордан Димитров Аврамов се отличава с концептуална цялостност, научна ангажираност и дълбоко интердисциплинарно проникновение. Разработката демонстрира висока степен на теоретична зрялост, методологическа коректност и аналитична дълбочина, които я поставят сред значимите приноси в съвременната българска психологическа наука. Темата е оригинална и социално актуална – тя интегрира в себе си изследванията върху духовното и екзистенциалното измерение на личността, психичното благополучие и социалната етика в лицето на алтруизма. По този начин трудът отговаря на нарастващата необходимост от търсене на холистични и смислопораждащи ресурси за психично здраве в условията на ценностна криза, социална фрагментация и липса на екзистенциална сигурност.

Докторантът познаване както на класически и съвременни теории, така и способност за критично обобщение и надграждане на съществуващите модели. Особено силно впечатление прави зрелостта, с която се води интерпретацията на духовността – не като догматична система, а като личностно и екзистенциално преживяване, което има интегративна роля в психиката на личността. Тази перспектива е подкрепена с широк

преглед на релевантна философска и психологическа литература, както и с анализ на културния и религиозен контекст на българското общество.

От методологическа гледна точка, изследването е прецизно конструирано – формулираните хипотези са адекватни на целите и обосновани теоретично; изборът на методики е надежден и валидиран, а статистическият анализ е проведен с внимание към вътрешната консистентност и обяснителната сила на променливите. Особено ценна е адаптацията и проверката на скала за измерване на алтруистични нагласи, което осигурява възможност за бъдещи емпирични приложения.

Сред малкото критични бележки, които могат да бъдат отправени, е липсата на по-детайлно разграничение между вярващи от различни конфесионални среди и евентуалното влияние на различни духовни практики върху субективното благополучие. Това би дало по-фина диференциация на връзката между религиозната принадлежност и психологическите измерения на благополучието. Подобна перспектива би била полезна за по-нататъшни изследвания, насочени към религиозна идентичност и психична устойчивост.

Любопитно за мен би било в бъдещата си работа, авторът да разшири изследователското поле по посока на дълбочинни интервюта или феноменологични анализи на върхови преживявания и духовни практики, които биха обогатили разбирането за вътрешната динамика на духовно-екзистенциалното благополучие.

VII. Заключение

Заявявам категоричното си положително становище относно дисертационния труд на Йордан Димитров Аврамов. Трудът е с висока научна стойност, методологическа прецизност и дълбочина на анализа, съчетавайки теоретични изводи и практически решения.

Убедено предлагам на уважаемата комисия да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Йордан Димитров Аврамов.

17.05.2025

Член на научното жури :

/ доц. дн Манол Манолов /

SCIENTIFIC JURY MEMBER'S OPINION

**By: assoc. prof. Manol Nikolov Manolov, DSc, lecturer at Psychology
Department, "Paisii Hilendarski", University of Plovdiv, Plovdiv, Bulgaria**

Member's opinion is about: PhD thesis for acquiring of educational and scientific degree "doctor", scientific field 3. Social, economic, and legacy sciences, professional field: 3.2. Psychology, Educational and developmental psychology.

PhD Thesis author: Yordan Dimitrov Avramov

Dissertation theme: RELATIONSHIPS BETWEEN SPIRITUAL AND EXISTENTIAL BENEFITS, LIFE SATISFACTION AND THE MANIFESTATIONS OF ALTRUISM

Supervisor: assoc. prof. Stoil Mavrodiev, Ph.D, D.Sc.

Materials received: resume, dissertation, CV

I. Structure and significance of the doctoral dissertation

Yordan Dimitrov Avramov is a doctoral student in the PhD program "Pedagogical and Developmental Psychology" at the South-West University "Neofit Rilski" – Blagoevgrad. Born on January 4, 1979, he possesses a profound professional background in theology, psychology, and psychological counseling. His educational and professional trajectory represents a unique integration of theological knowledge with psychological science, which finds direct expression in the chosen research topic addressing the relationships between spiritual-existential well-being, life satisfaction, and expressions of altruism.

Avramov graduated in Theology from Sofia University "St. Kliment Ohridski" as well as from the Sofia Theological Seminary, where he was formed as a person with deep interest in the questions of life's meaning, values, and human development. In addition to his theological training, he earned a Master's degree in Psychology from the South-West University "Neofit Rilski", covering a wide range of disciplines—from cognitive psychology and personality psychology to clinical and counseling psychology. Since 2019, he has been active as a practicing psychological counselor, and since 2020 he has maintained a private practice.

Professionally, Avramov serves as a clergyman under the Nevrokop Eparchy of the Bulgarian Orthodox Church, where he has fulfilled pastoral duties since 2007. This longstanding

service within the religious community, combined with his psychological qualification, provides him with a unique perspective on the relationship between faith, existential experience, and the mental well-being of contemporary individuals.

Yordan Dimitrov Avramov's dissertation is a well-conceptualized and systematically constructed scholarly work. It comprises 208 standard pages and is structured into clearly delineated theoretical and empirical sections, containing three main chapters. The exposition is supported by 38 tables, 8 figures, and a bibliography of 233 sources, which testifies to the depth and breadth of the research scope. The dissertation construction follows the logic of scientific analysis—from a well-argued theoretical framework and thorough literature review, through a clearly defined research design, to comprehensively presented and interpreted results.

The research topic is contemporary, interdisciplinary, and strategically significant, encompassing the psychology of well-being, religious psychology, and the social-psychological aspects of altruism. The significance of the work is particularly prominent in the context of the current societal need to understand the internal resources individuals draw upon to cope with existential crises and to strengthen mental health through spiritual and moral foundations. This makes the dissertation relevant both to the academic community and to applied practice in the fields of counseling psychology, mental health care, and value-based education. It is also important to note that the dissertation is particularly timely given the ongoing public debate in Bulgaria regarding the inclusion of religious education in schools.

The topic is well justified in light of the national cultural-religious context—the research focuses primarily on Orthodox Christianity as the predominant religious tradition in Bulgaria, yet the conclusions and applied instruments are suitable for broader cultural settings. The dissertation successfully integrates theological, philosophical, and psychological perspectives, thus demonstrating scholarly maturity, analytical synthesis, and conceptual innovation.

Special attention should be drawn to the application of multiple psychometrically validated instruments, including the short version of the Psychological Well-Being Scale by C. Ryff, Diener's Satisfaction with Life Scale, Paloutzian and Ellison's Spiritual Well-Being Scale (SWBS), and an adapted version of Yasin's scale for measuring attitudes toward altruism. The precise application of these instruments and the reported statistical results reinforce both the structural coherence and the scientific value of the dissertation.

II. Scientific significance of the developed and investigated problem

The research problem addressed by Yordan Dimitrov Avramov is scientifically relevant and strategically important in the context of contemporary psychosocial challenges. In conditions

of growing existential uncertainty, social isolation, loss of meaning, and erosion of moral frameworks, the need for an in-depth exploration of the psychological resources that support inner resilience and mental health is becoming increasingly urgent. It is precisely in this context that spirituality and altruistic behavior emerge as significant psychological resources that can be examined from both theoretical and applied perspectives.

The scientific significance of the problem is further supported by its underrepresentation within the Bulgarian academic context. The doctoral candidate rightly points out that, whereas Anglo-American scientific literature features extensive research on the psychology of religion, spirituality, existential orientation, and their connection to mental health, in Bulgaria these topics remain peripheral and poorly developed. The existing publications (Ivanova & Bozhinova, 2017; Tsvetkov, 2018; Stamatov & Sariyska, 2023) are limited in both scope and analytical depth. The present study serves as a valuable response to this gap, contributing to the establishment of a sustainable conceptual framework within the field of spiritually-oriented psychological research on personality.

On a conceptual level, the doctoral candidate makes an important step forward by proposing a holistic approach to spiritual-existential well-being, treating it not merely as an outcome of religious belief, but as an expression of deep connectedness with oneself, others, nature, and the transcendent. This unites two traditionally separate paradigms—existential psychology (Frankl, May, Yalom) and the psychology of religion (Paloutzian, Ellison, Wong)—in an innovative manner that is particularly valuable within the Bulgarian academic landscape. The candidate does not merely provide a comparative review but offers a synthesis in which spirituality is not reduced to a set of religious practices but is understood as an essential existential resource.

The scholarly contribution is also evident in the integration of altruism as a behavioral indicator through which internal connectedness and life satisfaction are expressed. By acknowledging the bidirectional relationship between altruistic behavior and mental well-being, the author convincingly demonstrates that altruism is not merely a socially desirable disposition, but an active component in the construction of meaning, self-perception, and personal resilience.

Moreover, the problem holds profound philosophical and anthropological significance. The dissertation makes a compelling attempt to answer fundamental questions such as: What does it mean to live a fulfilling life? What is the role of faith and belonging to a spiritual community for one's mental health? And how does altruism contribute to the integration of the inner world with social reality? These questions hold not only theoretical but also cultural and

social relevance, as they address deep deficits in the contemporary post-secular world, marked by moral fragmentation, psychological disorientation, and a lack of coherent value systems.

III. Highlights of the dissertation, scientific interpretation of the author .

The dissertation centers its scientific construction around three interrelated and deeply human dimensions of personality—spiritual-existential well-being, life satisfaction, and expressions of altruism. Emphasis is placed on the theoretical definition, justification, and conceptual synthesis of these three constructs, with the author skillfully combining philosophical, psychological, and theological perspectives in creating a holistic framework for understanding human well-being.

One of the key strengths of the work lies in the way the doctoral candidate constructs the concept of spiritual-existential well-being as an integrated construct. He transcends the conventional dichotomies between religious and secular, subjective and normative, offering a model in which well-being is simultaneously understood as an experience of connection with the transcendent (faith, hope, love) and as a phenomenon of existential awareness, inner harmony, and attunement with being. Particularly valuable is the emphasis that spiritual well-being is not necessarily tied to dogmatic religiosity, but to a deeper sense of belonging, meaning, and participation in “life as a gift.” This interpretation aligns with the ideas of “peak experiences” found in humanistic and existential psychology, as well as with religious concepts of the transcendent purposefulness of life.

The second major focus is placed on the notion of life satisfaction—not merely as a momentary emotional evaluation, but as a stable indicator of existential orientation and personal integration. The author makes a precise distinction between the hedonic and eudaimonic understandings of happiness, arguing that true life satisfaction is built upon a consciously established value hierarchy, realized through meaningful relationships, self-affirmation, and the creation of meaning. In this context, the use of Carol Ryff’s model of psychological well-being is entirely appropriate, as it encompasses dimensions such as self-acceptance, personal growth, autonomy, positive relations with others, and life purpose.

The third pillar of the dissertation model is the phenomenon of altruism. The author does not approach it as the opposite of egoism, but rather as the highest form of personal expression in which the individual transcends themselves to contribute to the common good. This understanding is in full alignment with positive psychology, as well as with classical works on moral motivation. A particular contribution is made through the use of Yasin’s scale for

measuring personal attitudes toward altruism, which enables the detection of subtle differences between conditional and unconditional altruism—both conceptually and empirically.

The author's scientific interpretation is consistent, philosophically and psychologically grounded, and goes beyond superficial description of the studied constructs.

IV. Research design and results of the psychological study

The research design employed is structured in a consistent and logical manner, guided by clearly formulated objectives, hypotheses, and research tasks that are aligned with the central problem—examining the relationships between spiritual-existential well-being, life satisfaction, and expressions of altruism. The methodology combines quantitative approaches based on standardized instruments, aiming to achieve a high degree of reliability and validity in the results.

The main goal of the study is to analyze the relationship between spiritual well-being, life satisfaction, and altruism in adults with varying degrees of religious affiliation—from devout believers to non-religious individuals. From this goal, six research hypotheses are derived, which include expectations regarding gender and age differences, correlations between the studied variables, and their predictive potential. In this way, the study integrates both descriptive and analytical components.

The sample consists of 298 individuals aged between 18 and 79 years, with an approximately equal gender distribution. Participants were selected using random sampling and represent a broad range of religious beliefs, which provides good conditions for comparing groups with varying levels of spiritual engagement.

The research tools are conceptually sound and psychometrically substantiated. They include: a Psychological Well-Being Scale; a Satisfaction with Life Questionnaire; a Spiritual Well-Being Scale—divided into two subscales (religious and existential well-being); and an Altruism Questionnaire—divided into unconditional and conditional altruism. Additionally, an original questionnaire composed of 8 items is included, focusing on the respondents' internal attitudes toward faith, moral judgment, and interpersonal orientation.

The psychometric properties of all instruments fall within acceptable and strong ranges, ensuring the reliability of the collected data.

The results show no statistically significant gender differences on the core indicators of psychological and spiritual well-being, as well as life satisfaction. However, a significant difference is observed in levels of conditional and overall altruism, with women scoring higher than men ($p < 0.05$), while there is no significant difference in unconditional altruism.

Analyses reveal a significant difference in religious well-being, with the older group (ages 41–79) exhibiting higher levels compared to the younger group (ages 18–40). No other significant age-related differences were found, suggesting stability in psychological and existential well-being across age stages, while also indicating a possible accumulation of religious identity with age.

Significant positive correlations were established between spiritual well-being, psychological well-being, life satisfaction, and altruism. This supports the main research hypothesis regarding the strong interconnection between a person's inner resources and their social-behavioral expressions.

Spiritual well-being was found to be a significant predictor of life satisfaction and altruistic behavior. Furthermore, altruism itself predicts levels of psychological well-being, indicating that acts of kindness are not merely outcomes of personality traits but also serve as resources that, in turn, enhance a person's internal state.

The analyses were conducted using statistical software, applying procedures relevant to the study's objectives and research tasks.

V. Scientific and Applied Contributions of the Doctoral Dissertation

Yordan Dimitrov Avramov's dissertation represents a significant contribution to the body of scientific knowledge in the field of psychological science. His contributions can be examined on both theoretical and applied levels, with particular emphasis on the innovation of conceptual synthesis, the originality of the empirical research, and the potential for practical translation of the results. I fully endorse and align myself with the contributions explicitly outlined by Yordan Avramov.

The author offers an original definition of spiritual-existential well-being, grounded in the integration of existential philosophy, positive psychology, and Christian theological anthropology. In doing so, he constructs a new conceptual model in which spirituality is not reduced to ritualism or belief in the supernatural, but is understood as an inner experience of meaning, connection, peace, and a sense of belonging to the totality of being.

A thorough critical analysis is provided of contemporary paradigms of psychological well-being, wherein the author skillfully connects components from models such as Carol Ryff's and Seligman's PERMA model with religious and value-based structures of personality. This demonstrates innovative thinking that goes beyond hedonic and reductionist understandings of happiness.

The inclusion of altruism as a central psychological indicator is interpreted not merely as a social virtue but as a transcendent resource for personal realization and internal well-being. This represents a theoretical contribution to the understanding of prosocial behavior within the context of spiritual personality identity.

A significant adaptation and initial psychometric validation of a scale measuring attitudes toward altruism within the Bulgarian cultural context has been accomplished—with clearly delineated components: unconditional and conditional altruism. This constitutes an original contribution that can be used for both academic research and applied purposes.

The doctoral candidate identifies a number of significant correlations between spiritual well-being, life satisfaction, and various forms of altruistic behavior, which support the hypothesis of a systematic interdependence between the inner world of the personality and its social functioning.

Spiritual well-being is demonstrated to be a predictor of both mental health levels and altruistic behavior—a finding of high practical value that can be applied in psychotherapeutic, educational, and spiritually oriented pastoral interventions.

Gender- and age-based differences have been identified across the studied indicators, providing a foundation for more precise approaches when working with various demographic groups in counseling and educational practice.

The findings of the study have direct application in the fields of psychological counseling, spiritual support, values education, and programs aimed at fostering prosocial behavior. The work may serve as a foundation for developing interventions focused on strengthening meaning-making resources, including in crisis therapy and the prevention of depressive states.

The study further provides a basis for the development of spiritual-psychological rehabilitation programs, which can be valuable in social work, chaplaincy services, school psychology, and psychiatric support.

VI. Opinion and recommendations

The present dissertation by Yordan Dimitrov Avramov is distinguished by conceptual integrity, scholarly engagement, and profound interdisciplinary insight. The work demonstrates a high degree of theoretical maturity, methodological rigor, and analytical depth, placing it among the significant contributions to contemporary Bulgarian psychological science. The topic is both original and socially relevant—it integrates studies of the spiritual and existential dimensions of personality, mental well-being, and social ethics, as embodied in altruism. In this way, the dissertation responds to the growing need for holistic and meaning-generating

resources for mental health amid a climate of value crisis, social fragmentation, and existential insecurity.

The doctoral candidate demonstrates not only familiarity with both classical and contemporary theories but also the ability to critically synthesize and expand upon existing models. Particularly noteworthy is the maturity with which the concept of spirituality is interpreted—not as a dogmatic system, but as a personal and existential experience that plays an integrative role in the individual's psyche. This perspective is supported by a comprehensive review of relevant philosophical and psychological literature, as well as by an analysis of the cultural and religious context of Bulgarian society.

From a methodological standpoint, the study is precisely constructed—the formulated hypotheses are aligned with the research aims and are theoretically substantiated; the choice of instruments is reliable and validated, and the statistical analysis is carried out with careful attention to internal consistency and the explanatory power of the variables. Particularly valuable is the adaptation and validation of a scale for measuring altruistic attitudes, which opens up possibilities for future empirical applications.

Among the few critical remarks that could be made is the lack of a more detailed differentiation between believers from different denominational backgrounds and the potential influence of various spiritual practices on subjective well-being. Such a perspective would provide a more nuanced understanding of the relationship between religious affiliation and the psychological dimensions of well-being. This could be a fruitful direction for further research focusing on religious identity and psychological resilience.

It would also be of great interest, in the author's future work, to expand the research field through in-depth interviews or phenomenological analyses of peak experiences and spiritual practices, which could further enrich the understanding of the internal dynamics of spiritual-existential well-being.

VII. Conclusion

I hereby express my unequivocally positive opinion regarding the dissertation of Yordan Dimitrov Avramov. The work demonstrates high scientific value, methodological precision, and analytical depth, successfully combining theoretical insights with practical solutions.

I confidently recommend that the esteemed committee award Yordan Dimitrov Avramov the educational and scientific degree of "Doctor".

17th May 2024

Member of the scientific jury :

/ assoc. prof. Manol Manolov, DSc /